

MARCIN REHCIŃSKI

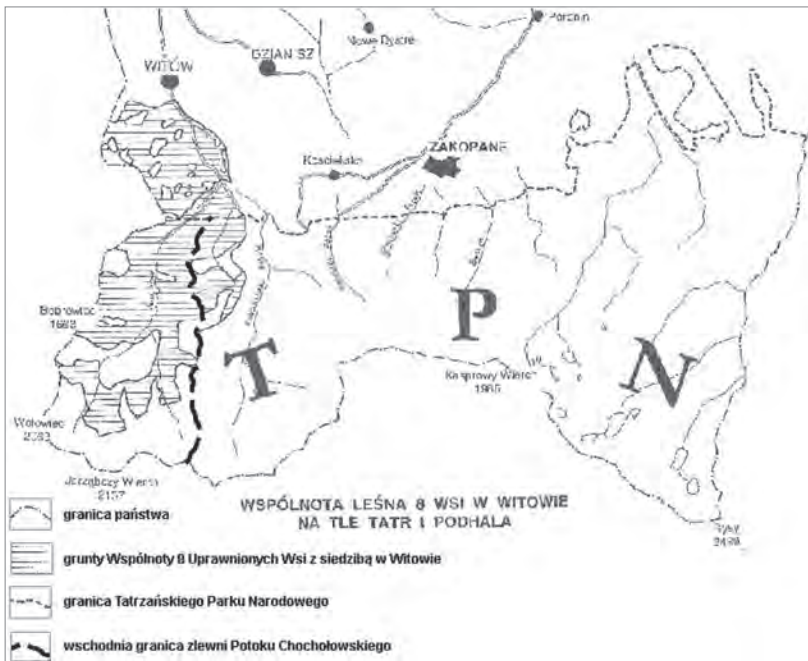
Koło Geografów im. Ludomira Sawickiego

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

RÓŻNICE W FORMACH GOSPODAROWANIA NA OBSZARZE TATRZAŃSKIEGO PARKU NARODOWEGO W ŚWIADOMOŚCI TURYSTÓW ODWIEDZAJĄCYCH DOLINĘ CHOCHOŁOWSKĄ

Zgodnie ze współczesnym paradygmatem w nauce o ochronie przyrody (Pimbert, Pretty 2005) obecność tradycyjnie użytkowanych gruntów prywatnych w granicach obszarów chronionych stanowi cenny zasób, który może przyczynić się do utrzymania tam pożądanego poziomu bioróżnorodności (McNeely 1994, Colchester 2003). W warunkach polskich kwestie własnościowe wciąż stanowią jednak częsty przedmiot konfliktów na linii społeczność lokalna – władze parku narodowego (Partyka 1990, Królikowska 2007). Problem ten dotyczy również Tatrzańskiego Parku Narodowego (TPN). Największym zwartym obszarem TPN, pozostającym w rękach prywatnych, są grunty Wspólnoty Leśnej Uprawnionych 8 Wsi z siedzibą w Witowie (WLU8W). Obejmują one 2238 ha działek na obszarze Doliny Chochołowskiej oraz Doliny Lejowej (*Projekt Planu Ochrony TPN* 2009, ryc. 1). Obszar ten, objęty w całości strefą ochrony krajobrazowej, podlega formalnej kontroli TPN (Skawiński i in. 1995), lecz nieznanym jest stopień respektowania obostrzeń przez Wspólnotę. Rzetelne potwierdzenie negatywnego wpływu dzia-

łałności WLU8W na przyrodę Doliny Chochołowskiej i Lejowej jest niemożliwe bez szeroko zakrojonych, kompleksowych badań. Niemniej potrzebna jest jednak znajomość odbioru skutków wspomnianego dualizmu decyzyjnego przez turystów odwiedzających grunty Wspólnoty. Zgodnie z wytycznymi Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (*Guidelines for...* 1994) turystyka i rekreacja stanowią bowiem nadrzędny cel zarządzania parkami narodowymi, na równi z ochroną gatunków i różnorodności genetycznej oraz utrzymaniem funkcji środowiskowych ekosystemów. Za główny cel niniejszej pracy przyjęto zatem określenie sposobu postrzegania przez turystów dwóch różnych form gospodarowania na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego – prowadzonych przez władze Parku oraz przez WLU8W. Celem szczegółowym jest natomiast ocena metody porównywania par fotografii zastosowanej przez autora podczas prac w terenie. Badaniami objęto jedynie turystów odwiedzających Dolinę Chochołowską.

Ryc. 1. Położenie obszaru badań względem granic Tatrzańskiego Parku Narodowego i gruntów WLU8W

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Skawiński i in. 1995 i <http://mapy.wrotamalopolski.pl/wrotamalopolski.htm> (odczyt: 11.01.2011).

OBSZAR BADAŃ – WYBRANE CECHY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Dolina Chochołowska jest najdłuższą i najbardziej rozległą doliną walną w Tatrach Polskich (Skawiński i in. 1995). Jej długość (bez Doliny Jarząbczej) wynosi 9 km (Klimaszewski 1988), a powierzchnia zlewni – 22,73 km² (Wit, Ziemońska 1960). Dolina położona jest w zachodniej części Tatrzańskiego Parku Narodowego. Grzbiety ograniczające ją od południa i zachodu stanowią europejski dział wodny oddzielający zlewiska Mórz Bałtyckiego i Czarnego (Wit, Ziemońska 1960). Najwyższy szczyt obszaru badań, Starorobociański Wierch (2176 m n.p.m.), stanowi jednocześnie najwyżej położony punkt polskich Tatr Zachodnich (Nyka 2009). Obszar Doliny Chochołowskiej cechuje się znacznymi walorami geologicznymi, florystycznymi, fitosocjologicznymi, faunistycznymi i krajobrazowymi. Według starszych teorii (np. Kotański 1973 za: Passendorfer 1983) Dolina Chochołowska jest jedyną w Tatrach Polskich, w której można stwierdzić występowanie osadów trzech płaszczowin reglowych: krizniańskiej, choczańskiej i strażowskiej. Pogląd ten zarzucono (np. Gaździcka i in. 2009), niemniej w świetle najnowszych badań dolina ta wciąż pozostaje fragmentem Tatr Polskich, na którym zachowało się najwięcej osadów płaszczowiny choczańskiej. Z hydrogeologicznego punktu widzenia interesujące są z kolei autochtoniczne skały osadowe Doliny Chochołowskiej – stwierdzono w nich występowanie dwóch kierunków przepływu wód krasowych (m.in. Głazek i in. 1979), przy czym znaczna ich część wybija na powierzchnię w jednym punkcie – Wywierzysku Chochołowskim (Rogalski 1984). Najcenniejszymi zbiorowiskami leśnymi Doliny Chochołowskiej są reliktowe lasy sosnowe porastające urwiska skalne w otoczeniu Wielkich i Małych Korycisk, a także Siwiańskich Turni (Piękoś-Mirkowa, Mirek 1996). Godna podkreślenia jest również obecność na obszarze badań rodzimych drzewostanów świerkowych, niezbyt częstych w Tatrach z powodu niewłaściwie prowadzonej XIX-wiecznej gospodarki leśnej (Myczkowski, Lesiński 1974). Porastają one część siedlisk górnoreglowych Doliny Chochołowskiej, m.in. na Iwaniackiej Przełęczy i w uroczysku Hotarz u zbiegu dolin: Jarząbczej i Chochołowskiej Wyżniej (Myczkowski i in. 1975). W granicach obszaru badań znajduje się także bardzo cenny florystycznie teren Siwiańskich Turni (Jakuczun 1978a). Występują tam tak rzadkie rośliny, jak sasanka słowacka *Pulsatilla slavica* G. Reuss (dokładnie – w pobliskich Małych Koryciskach, Mirek, Piękoś-Mirkowa 2008) czy obuwik pospolity *Cypripedium calceolus* L. (Jakuczun 1978b), wymienione w tzw. Dyrektywie Siedliskowej Rady UE

(*Dyrektywa Rady...* 1992). W Dolinie Chochołowskiej żyją wszystkie z najbardziej charakterystycznych ssaków tatrzańskich: kozica tatrzańska *Rupicapra rupicapra tatrca*, świstak *Marmota marmota* (www.geoportaltatry.pl) i niedźwiedź brunaty *Ursus arctos* L. Okresowo gniazduje tu także jeden z najrzadszych przedstawicieli tatrzańskiej awifauny – orzeł przedni *Aquila chrysaetos* (Skawiński i in. 1995). Bardzo cennym gatunkiem jest również przedstawiciel fauny bezkręgowców – motyl niepyłak apollo *Parnassius apollo*, choć w 2005 r. (Krzan i in. 2006) – nie potwierdzono jego stanowisk na wschodnich stokach Bobrowca (Mirek 1992). Wreszcie, Dolina Chochołowska jest obszarem bardzo atrakcyjnym krajobrazowo – stwierdza się tu obecność zarówno rzeźby glacialnej, krasowej, jak i fluwialno-denudacyjnej (Krzemień 1991). Do rangi symbolu tej części Tatr urasta szafran spiski *Crocus scepusiensis*. Nie jest to obecnie gatunek zagrożony wyginięciem, ale jego masowe występowanie na Polanie Chochołowskiej w okresie wczesnowiosennym jest świadectwem funkcjonowania ekosystemu użytkowanego przez człowieka w sposób tradycyjny i zrównoważony (Kuciel 1993). Wszystkie te walory sprawiają, iż Dolina Chochołowska cieszy się dużym uznaniem turystów. W 2009 r. (w którym prowadzono badania) skupiało się tu 8,5% sierpniowego ruchu wejściowego w Tatrach Polskich (Ładygin 2009).

ZARYS HISTORII KONFLIKTU WLU8W Z TPN

Gminy wchodzące dziś w skład Wspólnoty Leśnej Uprawnionych 8 Wsi z siedzibą w Witowie rozpoczęły zarządzanie dzisiejszymi terenami Doliny Chochołowskiej i Lejowej w lutym 1867 r. (Krzysiak 1959 za: Adamczyk 1995). Stało się tak wskutek szeregu sporów towarzyszących procesowi sprzedaży tzw. królewskich nowotarskich, a następnie uwłaszczeniu chłopów w zaborze austriackim. Sama WLU8W powstała pod obecną nazwą dopiero w 1953 r., kiedy to przekazano samorządnym chłopom prawo własności do omawianych ziem, wyłączając je jednocześnie z majątków ówczesnych gromad (Adamczyk 1995). Już rok później utworzono jednak Tatrzański Park Narodowy, zaś jego władze, w myśl art. 19., ust. 2. *Ustawy o ochronie przyrody* z 1949 r., zyskały uprawnienia do zarządzania spornymi terenami. Z racji licznych problemów sozologicznych na tatrzańskich gruntach prywatnych, Rada Ministrów PRL podjęła w 1960 r. uchwałę, która stanowiła podstawę prawną do wywłaszczeń z tych ziem i przekazywania ich Skarbowi Państwa (*Uchwała...* 1960). W związku z brakiem możliwości wysuwania roszczeń

czy odstąpienia od powyższych decyzji, WLU8W uznała wspomniany akt prawny za niewiążący, przez co na terenie Doliny Chochołowskiej i Lejowej rozpoczął się okres podwójnego administrowania. Przyczyną wrogiej postawy chłopów był nie tylko despotyczny charakter postanowień rządowych i nierynkowe stawki ewentualnych rekompensat (Kucina 2007). Członkowie Wspólnoty bronili przede wszystkim tradycji ojcowizny, w myśl której gospodarowanie na ziemiach swojego rodu stanowi obowiązek wobec zmarłych krewnych (Grabowski, Marmuszewski 1985). Górale stoją również na stanowisku, iż tradycyjne użytkowanie zasobów leśnych nie stoi w sprzeczności z ideą ochrony przyrody (Kucina 2007).

Choć powyższa teza, rozpatrywana na płaszczyźnie deklaratywnej, może wydawać się słuszna, istnieje szereg kontrowersji związanych z metodami gospodarowania Wspólnoty na obszarze Doliny Chochołowskiej i Lejowej. Wątpliwości może wzbudzać przede wszystkim sposób realizacji głównego celu WLU8W – prowadzenia gospodarki leśnej (www.wspolnotalesna8wsi.pl). Chodzi tu w szczególności o techniki wykorzystywane w ramach stosowanych rębni, zasady postępowania z użytkami przygodnymi w postaci wiatrolomów i kierunki prowadzonej przebudowy siedlisk. Zastanawiać może też stopień intensywności kulturowego wypasu owiec prowadzonego w Dolinie Chochołowskiej, w odniesieniu do wytycznych obowiązujących w Tatrzańskim Parku Narodowym (Chmiel 1982 za: Chmiel 1996). Nie mniej kontrowersyjny wydaje się zakres wykorzystywania uprawnień do wjazdu pojazdami spalinowymi na teren Doliny Chochołowskiej przysługujących członkom Wspólnoty (Skawiński i in. 1995).

Zastrzeżenia musi budzić również dochodowy charakter wspólnotowej gospodarki leśnej [opisanej np. w pracy K. Majerczyka (1982)]. Wynika to nie tylko z faktu, że najnowsza *Ustawa o ochronie przyrody* (2004, art. 15., ust. 1., pkt. 11.) z zasady zakazuje prowadzenia działalności zarobkowej na terenie parku narodowego. Bardziej istotne wydaje się, że sposoby eksploatacji drzewostanów produkcyjnych (np. Kulig 1959 za: Myczkowski i in. 1975) diametralnie różnią się od zabiegów stosowanych w lasach wyłącznie ochronnych (np. Myczkowski 1964 za: Myczkowski i in. 1975). Górale zrzeszeni w ramach Wspólnoty czerpią dochody także z prowadzenia (lub dopuszczania do prowadzenia) usług przewozowych, w tym środkami transportu nieobojętymi dla środowiska przyrodniczego. Na płaszczyźnie ekonomicznej rozegrał się również ostatni z ostrych sporów pomiędzy WLU8W a władzami TPN. Jego zarzewiem było wprowadzenie w 1993 r. opłat za wstęp do Tatrzańskiego Parku Narodowego. Członkowie Wspólnoty podważali prawną zasadność czerpania przez TPN zysków z dolin Chochołowskiej i Lejowej,

powołując się na zapisy kodeksu cywilnego (uprawniał on wówczas jedynie właścicieli gruntów do takiej działalności; *Bicz na Park* 1999 za: Kucina 2007). Spór został załagodzony w 1999 r., kiedy wprowadzono (wydawane przez WLU8W) osobne bilety za wstęp do dolin Chochołowskiej i Lejowej (Kucina 2007). Wreszcie, zdaniem autora, sposób gospodarowania na terenie zarządzanym przez WLU8W obniża walory estetyczne Doliny Chochołowskiej. Tak postawioną hipotezę zerową poddano weryfikacji w ramach niniejszego opracowania.

METODA BADAŃ

W celu przebadania preferencji turystów w zakresie różnych form gospodarowania w Tatrzańskim Parku Narodowym posłużono się metodą wywiadu kwestionariuszowego. Pod pojęciem *turysta* rozumie się tu każdą osobę odwiedzającą Tatrzański Park Narodowy (w tym przypadku – Dolinę Chochołowską) i niewykonującą w czasie badania żadnych czynności służbowych na rzecz badanego obszaru.

Arkusz kwestionariusza składał się z trzech części. Pierwsza z nich polegała na ocenie w skali Likerta (Lupp, Konold 2008) 10 fotografii prezentowanych w pięciu parach. Wyboru zdjęć wykorzystanych w badaniu dokonano spośród 187 obrazów. Każda para miała za zadanie ukazać wybrany (ten sam) aspekt gospodarowania w TPN, przy czym jedno ze zdjęć zostało wykonane na terenie objętym działalnością WLU8W, zaś drugie – poza tym obszarem, lecz również w granicach Parku.

Autor zrezygnował z pierwotnego pomysłu przemieszczenia fotografii z racji dużych różnic w ich jakości technicznej. Respondenci mogliby wówczas przypisywać oceny przypadkowo – w oderwaniu od treści fotografii, która *de facto* podlegała procedurom porównawczym. W celu ograniczenia do minimum wspomnianego wyżej ryzyka, fotografie zostały odpowiednio wykadrowane oraz zbliżone do siebie pod względem takich parametrów, jak krzywe czy poziom saturacji. Obróbki dokonano za pomocą programu Adobe Photoshop CS3. Podczas badania konsekwentnie stosowano zasadę nieujawniania jakich obszarów TPN tyczą się poszczególne zdjęcia, tak by nie sugerować konsekwencji w odpowiedziach. Ponadto, zgodnie z wytycznymi E. Babbiego (2005), fotografie w każdej parze prezentowano w różnej kolejności.

Pierwsza para zdjęć przedstawiała widoczne skutki gospodarki leśnej w postaci obrazu wyciętych drzew złożonych przy szlaku turystycznym. Dobierając te fotografie, autorowi zależało na ukazaniu różnicy w skali wycinki na terenie Doliny

Chochołowskiej w porównaniu z pozostałymi częściami Parku. W pierwszym przypadku (fot. 1) długie pnie złożone na rozległym placu u wylotu Doliny Starorobociańskiej miały prezentować wycinkę prowadzoną w celach dochodowych. Kontr-zdjęcie (fot. 2) – wykonane w pobliżu skrzyżowania szlaków czerwonego i czarnego w Dolinie Miętusiej – ukazywało *metry* pni drzew ułożone w regularne prostopadłości. Obraz ten miał przywołać na myśl respondentom skutki wycinki sanitarnej prowadzonej w TPN. Jest ona stosowana w części Parku objętej ochroną czynną celem utrzymania wysokiego stanu zdrowotnego lasów oraz ich zgodności siedliskowej (*Projekt Planu Ochrony TPN 2009*).

Na zdjęciach 3 i 4 utrwalono dwa stoki dotknięte skutkami wiatrołomów. Na fotografii wykonanej z dna Doliny Jarząbczej (fot. 4) powalone drzewa zostały usunięte, zaś na obrazie z okolic wylotu Doliny Roztoki (fot. 3) – nie. Uważa się,

Fot. 1. Składowisko drewna u wylotu Doliny Starorobociańskiej (WLU8W) (fot. M. Rechciński)

Fot. 2. Składowisko drewna u wylotu czerwonego szlaku do Doliny Miętusiej (poza WLU8W) (fot. M. Rechciński)

Fot. 3. Skutki wiatrołomu u wylotu Doliny Roztoki (poza WLU8W) (fot. <http://lh6.ggpht.com> [data pobrania 10.06.09])

Fot. 4. Nagie zbocze Doliny Jarząbczej, po usunięciu skutków wiatrołomu (WLU8W) (fot. M. Rechciński)

że dla zachowania równowagi ekosystemu, wskazana jest niewielka ingerencja w skutki katastrof przyrodniczych tego typu (M. Jodłowski, wypowiedź ustna, kwiecień 2009). Kolejna para ukazywała różne sposoby rozwiązania problemów komunikacyjnych w intensywnie użytkowanych turystycznie dnach dolin. Na fot. 5 uwieczniono tramwaj konny w Dolinie Rybiego Potoku, zaś na fot. 6 – „pociąg Rakoń” w Dolinie Chochołowskiej, będący jedynie ciągnikiem rolniczym stylizowanym na kolejkę górską. Podczas obserwacji terenowych stwierdzono, iż emituje on znaczne ilości hałasu oraz zanieczyszczeń, jednak autor nie przesądza jego negatywnego wpływu na środowisko przyrodnicze Doliny Chochołowskiej bez wykonania odpowiedniej oceny oddziaływania na środowisko.

Fot. 5. Tramwaj konny w Dolinie Rybiego Potoku (poza WLU8W) (fot. <http://lh6.ggpht.com> [data pobrania 10.06.09])

Fot. 6. Pociąg Rakoń w Dolinie Chochołowskiej (WLU8W) (fot. M. Rechciński)

Przedostatnia para zdjęć 7 i 8 stanowiła najtrudniejszy przedmiot interpretacji. Fotografia wykonana na zboczach Doliny ku Dziurze (fot. 8) prezentowała naturalny siedliskowo las bukowo-jodłowy z domieszką świerka i jawora, typowy dla piętra regla dolnego (Piękoś-Mirkowa, Mirek 1996). Przed okresem intensywnej eksploatacji drewna na potrzeby górnictwa i hutnictwa w Tatrach, zbiorowisko to pokrywało wszystkie siedliska tatrzańskie na skałach osadowych (Skawiński 1996) poniżej 1220 m n.p.m. (Piękoś-Mirkowa, Mirek 1996). Ekstensywna gospodarka leśna przełomu wieku XVIII i XIX miała jednak charakter wybiórczy i dotyczyła głównie drzewostanu bukowego, charakteryzującego się dużą wydajnością energetyczną (Myczkowski 1975). Późniejsze nasadzenia nie stanowiły odtworzenia pierwotnego zbiorowiska – w przeważającej mierze (m.in. w Dolinie Chochołowskiej) wprowa-

Fot. 7. Zbiorowisko lasu świerkowego na zboczach Doliny Chochołowskiej (WLU8W) (fot. M. Rechciński)

Fot. 8. Zbiorowisko lasu bukowo-jodłowego na zboczach Doliny ku Dziurze (poza WLU8W) (fot. M. Rechciński)

dzano monokulturowy las świerkowy, bliższy swoim składem gatunkowym zbiorowiskom regla górnego i dolnego o podłożu krystalicznym (fot. 7) (Komornicki 1974).

Analiza mapy geologicznej Tatrzańskiego Parku Narodowego (Michalik 1985) pozwala wysnuć wniosek, iż pierwotnymi siedliskowo lasami dolnej części Doliny Chochołowskiej były zbiorowiska bukowo-jodłowe. Zbocza doliny na północ od Polany Huciska pokrywają bowiem wyłącznie skały węglanowe (górnourajskie wapienie krynoidowe, kredowe margle i łupki wapniste, triasowe dolomity i wapienie oraz eoceńskie wapienie ciemnoszare). Zgodnie z klasyfikacją Światowej Unii Ochrony Przyrody, fot. 8 odpowiada zatem definicji lasu przekształconego (*lasu, w którym drzewa były wycinane w ciągu ostatnich 250 lat lub którego inne elementy były eksploatowane, ale w którym pierwotne gatunki pokryw leśnej lub krzewów zostały zachowane*), zaś fot. 7 – lasu sztucznego (*lasu, w którym ponad połowa drzew lub biomasy leśnej została nasadzona lub wysiana przez człowieka*) (Caring for the Earth 1993). Autor, prosząc turystów o ocenę zdjęć dwóch różnych zbiorowisk leśnych, próbował uzyskać informację, czy w oczach odwiedzających Dolinę Chochołowską renaturalizacja siedlisk jest potrzebna.

Ostatnie fotografie ukazywały dwa sposoby przygotowania szlaków turystycznych. Fot. 9 wykonano przy trasie z Hali Ornak na Iwaniacką Przełęcz. Podobnie jak większość szlaków w TPN, jest ona wyłożona kamiennymi stopniami, ograniczającymi do minimum erozję gruntu. Fot. 10 prezentowała natomiast fragment ścieżki na Trzydniowiański Wierch przez Krowi Żleb wykorzystywanej także jako trasa zwózki drewna, z wyraźnym antropogenicznym żłobem w osi tej leśnej drogi (o jego nienaturalnym charakterze mogła świadczyć obecność drobnych gałęzi w dnie, będących pozostałością zwożonych pni).

Fot. 9. Fragment szlaku z Hali Ornak na Iwaniacką Przełęcz (poza WLU8W) (fot. M. Rechciński)

Fot. 10. Fragment szlaku przez Krowi Żleb na Trzydniowiński Wierch (WLU8W) (fot. M. Rechciński)

Druga część kwestionariusza składała się z czterech pytań zamkniętych. W pierwszym z nich autor uzyskiwał informację, czy respondent zna inne doliny w Tatrach Polskich. W przypadku odpowiedzi negatywnej, reguła przejścia nakazywała zakończyć merytoryczną część kwestionariusza i odpowiedzieć na pytania zawarte w metryce. Odpowiedź pozytywna, natomiast, pociągała za sobą kolejne pytanie – *Czy dostrzegł(a) Pan/Pani różnice w sposobie gospodarowania Doliną Chochołowską w porównaniu z pozostałymi dolinami w Tatrach Polskich?* Ponieważ autor napotkał na znaczne trudności przy próbie operacjonalizacji pojęcia *sposób gospodarowania*, tak aby zachować zwięzłość i dostateczną szerokość znaczeniową pytania, postanowiono dokonywać jej na bieżąco podczas badania, w przypadku zapytania respondenta. Wyjaśniano wtedy, iż w szczególności autor ma tu na myśli *m.in. gospodarkę leśną oraz rozwiązania z zakresu komunikacji w dnie doliny*. W następnej kolejności (również jedynie w przypadku odpowiedzi twierdzącej) proszono o zdecydowanie, czy w opinii respondenta różnice te korzystnie wpływają na odbiór Doliny Chochołowskiej w porównaniu z innymi dolinami. Ostatnie pytanie tej części miało umożliwić stwierdzenie, czy ankietowany widzi potrzebę wprowadzenia zmian w sposobie gospodarowania Doliną Chochołowską. Kwestionariusz zamykała metryka z informacjami o respondencie.

Badanie przeprowadzono 13–14 czerwca 2009 r., w dwóch punktach przy szlaku zielonym, prowadzącym dnem Doliny Chochołowskiej. W sobotę 13 czerwca w godzinach 16:00–18:30 oraz nazajutrz od 11:00 do 13:00 ankietowano turystów

na wysokości Niżniej Bramy Chochołowskiej, po czym przeniesiono się w okolice wylotu Krowiego Żlebu. Ta druga lokalizacja, położona nieznacznie powyżej szlaku z Iwaniackiej Przełęczy, niosła za sobą ryzyko ankietowania osób nieznających specyfiki Doliny Chochołowskiej. Autor liczył tu jednak na większy odsetek respondentów opuszczających dna dolin, przez co potencjalnie bardziej świadomych ekologicznie. Łącznie przeprowadzono wywiady kwestionariuszowe z 80 respondentami celem uzyskania 5-procentowego odsetka średniej dziennej liczby wejść w punkcie pomiaru na Siwej Polanie (Czubernat, Marchlewski 2005). Termin tzw. długiego weekendu Bożego Ciała gwarantował dostateczną frekwencję. By uniknąć selektywnego dobierania próby, autor przyjął taktykę zwracania się z prośbą o udział w badaniu do pierwszej napotkanej osoby, zaraz po zakończeniu poprzedniego wywiadu kwestionariuszowego.

Badania miały charakter eksploracyjny (Babbie 2005), zaś uzyskane wnioski należy określić mianem wstępnych.

WYNIKI BADAŃ

Analizę danych zebranych podczas wywiadów kwestionariuszowych przeprowadzono z wykorzystaniem arkusza kalkulacyjnego MS Excel 2007. W pierwszej kolejności przeanalizowano sposób postrzegania przez turystów treści poszczególnych fotografii. Z uwagi na duże dysproporcje w jakości technicznej zdjęć, niepoprawne metodycznie wydaje się porównywanie wyników dla każdej z nich za pomocą miar klasycznych, niemniej dla porządku zgromadzono je w tabeli 1.

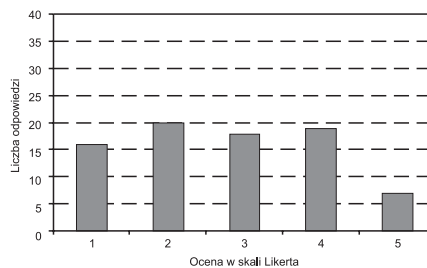
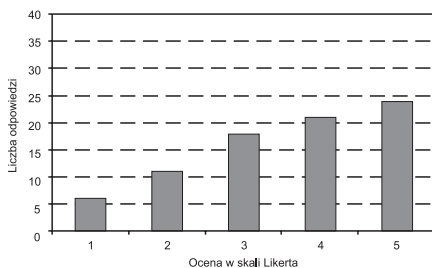
Wynika z niej wyraźnie, że ogólnie najwyżej oceniane były fot. 8 i 9 (średnie arytmetyczne ocen równe odpowiednio: 4,10 i 4,15). Fotografie te odznaczały się również relatywnie niskim współczynnikiem zmienności przydzielanych ocen (23,96% i 23,52%). Wartości ostatniej z wymienionych miar stanowią drugą przesłankę do unikania wyciągania wniosków jedynie na podstawie analizy średniej arytmetycznej ocen. Dla przykładu, pozornie najniżej oceniana fot. 6 (2,24) odznacza się współczynnikiem zmienności przekraczającym 57%, uniemożliwiającym jakiegokolwiek racjonalne porównania. Aby zrealizować cel tego etapu pracy, autor sporządził histogramy częstości ocen przydzielanych poszczególnym fotografiom. Podzielono je na dwie grupy – dla zdjęć wykonanych na terenie WLU8W i dla pozostałych obrazów (ryc. 2). W pierwszym przypadku zaobserwowano duże różnice w charakterze wygenerowanych rozkładów. W przypadku zdjęcia nagiego

Tab. 1. Wartości miar klasycznych dla zbiorczych danych nt. poszczególnych fotografii w przeprowadzonym badaniu

Oceniana fotografia	Średnia arytm.	Odchylenie standardowe	Współczynnik zmienności [%]	Współczynnik asymetrii
Gospodarka TPN	3,58	1,25	35,04	-1,14
Gospodarka WLU8W	2,76	1,26	45,52	0,61
Wiatrołomy TPN	2,96	1,50	50,48	1,31
Wiatrołomy WLU8W	2,80	1,33	47,38	-0,15
Komunikacja TPN	3,70	1,25	33,76	-1,04
Komunikacja WLU8W	2,24	1,28	57,08	0,97
Las TPN	<u>4,10</u>	0,98	<u>23,96</u>	-0,92
Las WLU8W	3,71	0,88	<u>23,79</u>	-0,33
Szlak TPN	<u>4,15</u>	0,98	<u>23,52</u>	-0,87
Szlak WLU8W	3,35	1,19	35,67	-0,54

Źródło: opracowanie własne.

Oceny przydzielone fotografiom wykonanym:
na terenie WLU8W poza terenem WLU8W
gospodarka leśna

Odczucia respondentów	Odpowiedzi	
	liczba	[%]
Negatywne (oceny „1” i „2”)	36	45,0
Obojętne (ocena „3”)	18	22,5
Pozytywne (oceny „4” i „5”)	26	32,5

Odczucia respondentów	Odpowiedzi	
	liczba	[%]
Negatywne (oceny „1” i „2”)	17	21,25
Obojętne (ocena „3”)	18	22,50
Pozytywne (oceny „4” i „5”)	45	56,25

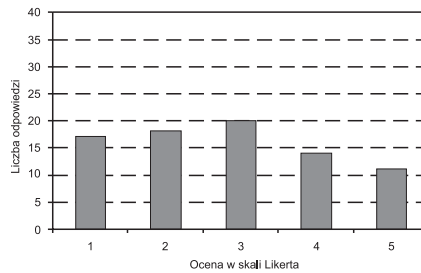
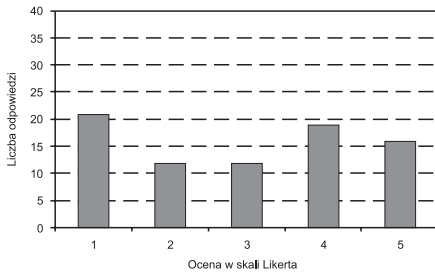
Ryc. 2. Rozkłady częstości przydzielania poszczególnych ocen fotografiom wykorzystanym w badaniu

Oceny przydzielone fotografiom wykonanym:

na terenie WLU8W

poza terenem WLU8W

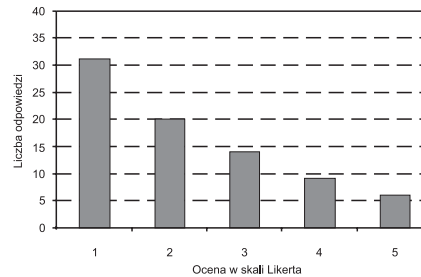
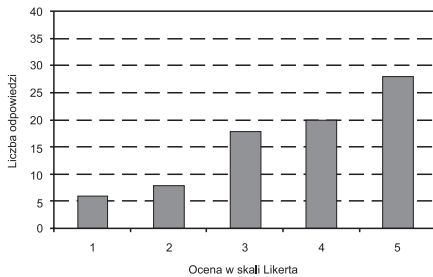
wiatrołom

Odczucia respondentów	Odpowiedzi	
	liczba	[%]
Negatywne (oceny „1” i „2”)	35	43,8
Obojętne (ocena „3”)	20	25,0
Pozytywne (oceny „4” i „5”)	25	31,3

Odczucia respondentów	Odpowiedzi	
	liczba	[%]
Negatywne (oceny „1” i „2”)	33	41,3
Obojętne (ocena „3”)	12	15,0
Pozytywne (oceny „4” i „5”)	35	43,8

komunikacja

Odczucia respondentów	Odpowiedzi	
	liczba	[%]
Negatywne (oceny „1” i „2”)	51	63,75
Obojętne (ocena „3”)	14	17,50
Pozytywne (oceny „4” i „5”)	15	18,75

Odczucia respondentów	Odpowiedzi	
	liczba	[%]
Negatywne (oceny „1” i „2”)	14	17,5
Obojętne (ocena „3”)	18	22,5
Pozytywne (oceny „4” i „5”)	48	60,0

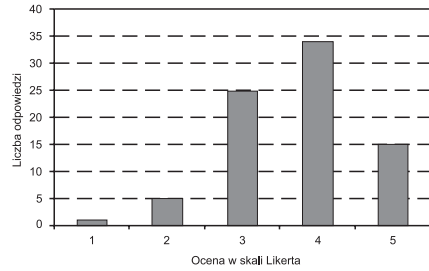
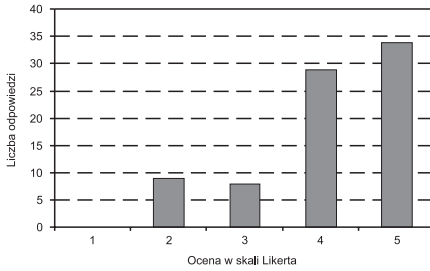
Ryc. 2. Rozkłady częstości przydzielania poszczególnych ocen fotografiom wykorzystanym w badaniu – cd.

Oceny przydzielone fotografiom wykonanym:

na terenie WLU8W

poza terenem WLU8W

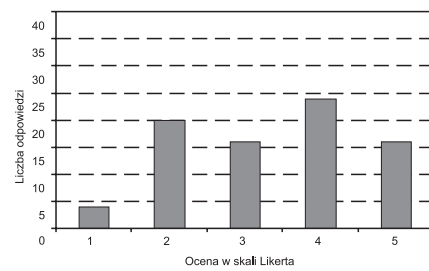
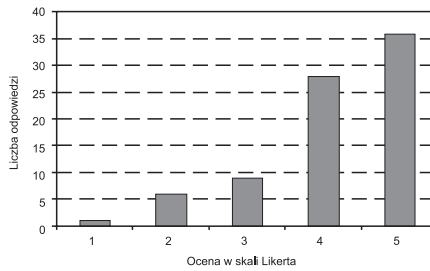
las

Odczucia respondentów	Odpowiedzi	
	liczba	[%]
Negatywne (oceny „1” i „2”)	6	7,50
Obojętne (ocena „3”)	25	31,25
Pozytywne (oceny „4” i „5”)	49	61,25

Odczucia respondentów	Odpowiedzi	
	liczba	[%]
Negatywne (oceny „1” i „2”)	9	11,3
Obojętne (ocena „3”)	8	10,0
Pozytywne (oceny „4” i „5”)	63	78,8

szlak

Odczucia respondentów	Odpowiedzi	
	liczba	[%]
Negatywne (oceny „1” i „2”)	7	8,8
Obojętne (ocena „3”)	9	11,3
Pozytywne (oceny „4” i „5”)	64	80,0

Odczucia respondentów	Odpowiedzi	
	liczba	[%]
Negatywne (oceny „1” i „2”)	24	30,0
Obojętne (ocena „3”)	16	20,0
Pozytywne (oceny „4” i „5”)	40	50,0

Ryc. 2. Rozkłady częstości przydzielania poszczególnych ocen fotografiom wykorzystanym w badaniu – cd.

Źródło: opracowanie własne.

stoku po usunięciu skutków wiatrołomu rozkład ma charakter zbliżony do normalnego, przy czym również dominują oceny negatywne (43,8% : 31,3%). Wyraźnie prawostronna asymetria z dominantą równą 1 to charakterystyka histogramu fotografii przedstawiającej „pociąg Rakoń”. Należy również podkreślić, iż właśnie to zdjęcie traci najwięcej w stosunku do swojej kontr-fotografii. Przy relatywnie dużym zróżnicowaniu ocen (suma modułów różnic między ocenami dla poszczególnych zdjęć w ramach pary wyniosła 129), prosta suma różnic między ocenami dla poszczególnych zdjęć w ramach pary to aż 117 (tab. 2), co oznacza, iż jedynie ok. 9% ocen niwelowało się wzajemnie lub przyznawało wyższość „pociągowi Rakoń”. Trzy osoby przyznały również tej fotografii notę „0”, co zostało odnotowane na marginesie kwestionariusza. Zgoła odmienne odczucia wzbudzał widok zbiorowiska lasu świerkowego w Dolinie Chochołowskiej. Rozkład jest wyraźnie lewostronnie asymetryczny z dominantą równą 4, jednak należy zaznaczyć ponad dwukrotnie mniejszą liczbę not maksymalnych (34 : 15). Jedną z przyczyn takiego stanu był tu zapewne fakt prezentowania zdjęcia wspólnie z niemal najwyżżej ocenianą fot. 8, chociaż należy zaznaczyć, iż akurat w tej parze zaobserwowano najmniejsze różnice między obiema ocenami (suma modułów różnic między ocenami dla poszczególnych zdjęć w ramach pary wyniosła 69, tab. 2). Podobnego wpływu można się doszukiwać w ostatnim zestawie. Zdjęcie wykonane przy szlaku przez Krowi Żleb charakteryzuje rozkład bimodalny z dominantą równą 4, niemniej udział ocen negatywnych wynosi aż 30% (przy 50% ocen pozytywnych).

Tab. 2. Suma różnic między ocenami zdjęć w parze oraz zróżnicowanie pomiędzy ocenami w poszczególnych parach (dane dla par zdjęć)

Oceniana para fotografia	Suma różnic między ocenami dla poszczególnych zdjęć w ramach pary	Suma modułów różnic między ocenami dla poszczególnych zdjęć w ramach pary
Gospodarka leśna	+65	137
Wiatrołomy	+13	133
Komunikacja	+117	129
Zbiorowiska leśne	+31	69
Szlak turystyczny	+64	92

Źródło: opracowanie własne.

Rozkłady dla zdjęć wykonanych poza obszarem WLU8W cechują się dużo większymi podobieństwami. Z wyjątkiem jednego są one lewostronnie asymetryczne, z dominantami równymi 5. Najbardziej specyficzna i godna poświęcenia szczególnej uwagi jest fot. 3 prezentująca *nieuprzątnięty* wiatrołom. Pomimo nieznaczonej przewagi ocen pozytywnych (43,8% : 41,3%), charakteryzuje się ona rozkładem bimodalnym z dominantą równą 1 – najniższą, spośród wszystkich analizowanych zdjęć (tę samą wartość modalną uzyskano dla fot. 6). Dodatkowo trzy osoby uznały, że fot. 3 zasługuje na notę „0”. Inne wskaźniki również dowodzą, że omawiana para zdjęć przysporzyła respondentom najwięcej kłopotów. Chociaż notowano tu niemal największe różnice między obiema ocenami (suma modułów różnic między ocenami dla poszczególnych zdjęć w ramach pary wyniosła 133), prosta suma różnic między tymi ocenami daje jedynie 13-punktową wyższość zdjęciu wykonanemu poza Doliną Chochołowską (tab. 3). Niemniej liczba ta, wraz z wartościami średnich arytmetycznych ocen dla obu zdjęć (2,96 : 2,80), każe stwierdzić, iż to jednak fotografia wykonana w Dolinie Roztoki została oceniona nieznacznie wyżej.

Tab. 3. Obecność turystów w innych dolinach tatrzańskich

Obecność w innych dolinach tatrzańskich	Odpowiedzi	
	liczba	[%]
Nie był	7	8,8
Był	72	90,0
Suma	80	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Analiza danych z drugiej części kwestionariusza polegała głównie na wyznaczeniu udziałów pojawień się poszczególnych odpowiedzi. Badanie dowiodło, iż spośród ok. 90% turystów (tab. 3), którzy znają inne doliny w Tatrach Polskich, 45,8% nie widzi różnic między sposobem gospodarowania w Dolinie Chochołowskiej a pozostałymi obszarami, zaś 54,2% dostrzega je. Ponownie zawężona w ten sposób grupa podawała bardzo ambiwalentne odpowiedzi na pytanie, w którym należało wskazać wyższości między sposobem gospodarowania w Dolinie Chochołowskiej, a pozostałymi obszarami TPN (38,5% : 35,9%; tab. 4). Podobne rozbieżności zanotowano wśród odpowiedzi na ostatnie pytanie – tyle samo osób uznawało, iż należy zmienić sposób gospodarowania w Dolinie Chochołowskiej, ile zadeklarowało przeciwny pogląd (po 42,6%; tab. 5).

W kolejnym etapie analizy autor zbadał zależności dwuzmiennowe między odpowiedziami na poszczególne pytania w zakresie jednego rekordu. Ponieważ wszystkie analizowane zmienne miały charakter nominalnych bądź porządko-

Tab. 4. Dostrzeganie przez turystów różnic w sposobie gospodarowania Doliną Chochołowską i pozostałymi obszarami TPN

Świadomość różnic w gospodarowaniu	Odpowiedzi		
	liczba	[%]	
Nie widzi różnic	33	45,8	x
Widzi różnice	39	54,2	100,0
w tym:			
Na korzyść WLU8W	15	x	38,5
Trudno powiedzieć	10	x	25,6
Na korzyść TPN	14	x	35,9
Suma	72	100,0	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 5. Dostrzeganie przez turystów konieczności wprowadzenia zmian w sposobie gospodarowania Doliną Chochołowską

Dostrzeganie konieczności zmian w gospodarowaniu	Odpowiedzi	
	liczba	[%]
Brak konieczności wprowadzania zmian	18	46,2
Trudno powiedzieć	3	7,7
Konieczność wprowadzenia zmian	18	46,2
Suma	39	100,0

Źródło: opracowanie własne.

wych, niepoprawne metodycznie (Babbie 2005) byłoby zastosowanie współczynników korelacji (np. Pearsona). Wykonano zatem 7 tabel krzyżowych (tab. 6 do 12). Analiza wspomnianych tabel nie wykazała jednak wyraźnych zależności pomiędzy poszczególnymi zmiennymi, nawet tymi, które w założeniu autora miały tworzyć związek warunkowy. Przykładowo, zaobserwowano bardzo niewielką korelację między przyznawaniem wyższości obrazkom spoza obszaru Doliny Chochołowskiej a wyższym ocenianiem sposobu gospodarowania na obszarach zarządzanych przez TPN (tab. 6). Analizując sumy różnic między poszczególnymi ocenami w parze dla każdego respondenta, autor zauważył jedynie, iż osoby, które lepiej

postrzegali sposób gospodarowania w Dolinie Chochołowskiej, nie znajdują się w najwyższym przedziale (10,15>, przyznającym wyższość większości zdjęć spoza terenu WLU8W. Zaobserwowano również zależność odwrotną. Podobną sytuację można zauważyć w tabeli zestawiającej sumy różnic między ocenami respondenta dla zdjęć w ramach każdej pary oraz odpowiedzi na pytanie dotyczące konieczności wprowadzenia zmian w sposobie gospodarowania w Dolinie Chochołowskiej

Tab. 6. Tabela krzyżowa zależności między sumą różnic między ocenami w parach dla każdego respondenta a odbieraniem różnic w sposobie gospodarowania WLU8W i TPN na korzyść lub niekorzyść Doliny Chochołowskiej

Suma różnic między ocenami w parach dla każdego respondenta *	Różnice na niekorzyść Doliny Chochołowskiej	Trudno powiedzieć	Różnice na korzyść Doliny Chochołowskiej
	[%]		
-4-0	0,0	10,0	13,3
0-5	57,1	80,0	53,3
5-10	28,6	10,0	33,3
10-15	14,3	0,0	0,0

* suma różnic w większości dowodzi lepszemu postrzeganiu zdjęć wykonanych na terenach zarządzanych przez WLU8W, + suma różnic w większości dowodzi lepszemu postrzeganiu zdjęć wykonanych na terenach zarządzanych przez TPN.

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 7. Tabela krzyżowa zależności między sumą różnic między ocenami w parach dla każdego respondenta a dostrzeganiem potrzeby wprowadzenia zmian w sposobie gospodarowania Doliną Chochołowską

Suma różnic między ocenami w parach dla każdego respondenta *	Potrzeba wprowadzenia zmian w sposobie gospodarowania Doliną Chochołowską	Brak potrzeby wprowadzania zmian
	[%]	
-4-0	0,0	16,7
0-5	50,0	77,8
5-10	38,9	5,6
10-15	11,1	0,0

* objaśnienia jak w tab. 6.

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 8. Tabela krzyżowa zależności między odbieraniem różnic w sposobie gospodarowania WLU8W i TPN na korzyść lub niekorzyść Doliny Chochołowskiej a dostrzeganiem potrzeby wprowadzenia zmian w sposobie gospodarowania Doliną Chochołowską

Wyszczególnienie	Potrzeba wprowadzenia zmian w sposobie gospodarowania Doliną Chochołowską	Brak potrzeby wprowadzania zmian
	[%]	
Różnice na korzyść Doliny Chochołowskiej	22,2	55,6
Trudno powiedzieć	22,2	22,2
Różnice na niekorzyść Doliny Chochołowskiej	55,6	22,2

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 9. Tabela krzyżowa zależności między dostrzeganiem różnic w sposobie gospodarowania WLU8W i TPN a częstotliwością pobytów w Tatrach Polskich

Wyszczególnienie	W Tatrach Polskich rzadziej niż 1 raz w roku	W Tatrach Polskich częściej niż 1 raz w roku
	[%]	
Nie widzi różnic w sposobie gospodarowania	60,9	37,5
Widzi różnice w sposobie gospodarowania	39,1	62,5

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 10. Tabela krzyżowa zależności między dostrzeganiem różnic w sposobie gospodarowania WLU8W i TPN a wiekiem respondenta

Wyszczególnienie	Do 25 lat	25–35 lat	35–55 lat	Pow. 55 lat
	[%]			
Nie widzi różnic w sposobie gospodarowania	31,3	64,0	33,3	41,7
Widzi różnice w sposobie gospodarowania	68,8	36,0	66,7	58,3

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 11. Tabela krzyżowa zależności między dostrzeganiem różnic w sposobie gospodarowania WLU8W i TPN a miejscem zamieszkania respondenta

Wyszczególnienie	Respondenci spoza Podhala	Respondenci z Podhala
	[%]	
Nie widzi różnic w sposobie gospodarowania	47,0	20,0
Widzi różnice w sposobie gospodarowania	53,0	80,0

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 12. Tabela krzyżowa zależności między różnicą ocen między fot. 3 i fot. 4 dla każdego respondenta a dostrzeganiem różnic w sposobie gospodarowania WLU8W i TPN

Różnica ocen między fot. 3 i fot. 4 dla każdego respondenta	Różnice na niekorzyść Doliny Chochołowskiej	Trudno powiedzieć	Różnice na korzyść Doliny Chochołowskiej	Nie widzi różnic w sposobie gospodarowania
	[%]			
-4 - -2	14,3	10,0	13,3	33,3
-2 - 0	35,7	10,0	46,7	42,4
0 - 2	14,3	40,0	26,7	18,2
2 - 4	35,7	40,0	13,3	6,1

Źródło: opracowanie własne.

(tab. 7). Dość zaskakujące wyniki przynosi tab. 8, prezentująca zależność między ostatnimi pytaniami drugiej części kwestionariusza. Wynika z niej, iż jedynie 55,6% osób przyznających wyższość sposobowi gospodarowania poza WLU8W dostrzega konieczność wprowadzenia zmian w sposobie gospodarowania Doliną Chochołowską. Zaobserwowano również identyczną zależność odwrotną.

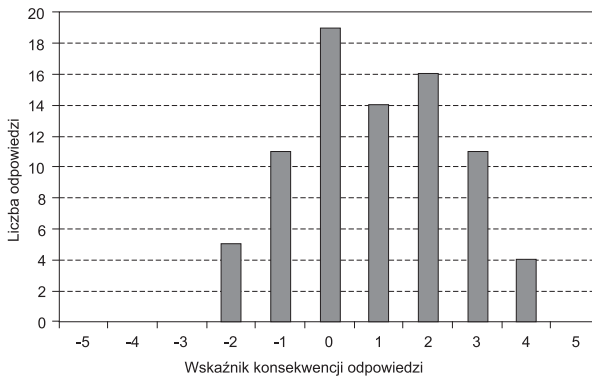
Z powodu małej zasobności danych w zakresie odpowiedzi na wspomniane wyżej pytania, część zawierającą metrykę porównywano jedynie z drugim pytaniem drugiej części kwestionariusza. Wynika z tej analizy, iż większą świadomością problemu odznaczają się osoby, które bywają w Tatrach Polskich przynajmniej raz w roku (62,5% dostrzega różnice) w porównaniu z osobami rzadziej odwiedzającymi najwyższe góry Polski (60,9% nie widzi różnic, tab. 9). Największą obojętnością w tym zakresie wykazują się osoby w wieku 25–35 lat (64% nie widzi różnic, tab. 10), natomiast w żadnym wypadku nie zależy ona od poziomu wykształcenia

(niemal równa zależność między dostrzegającymi i niedostrzegającymi różnic spośród respondentów z wykształceniem wyższym). Podobnie rzecz się miała ze znaczeniem miejsca i terminu przeprowadzenia wywiadu.

Najsilniejszą zależność zaobserwowano w tab. 11 porównującej region zamieszkania z kwestią analizowaną w poprzednim akapicie. Aż 80% respondentów deklarujących się jako mieszkańcy Podhala dostrzega różnice w sposobie gospodarowania Doliną Chochołowską w porównaniu z innymi regionami TPN. Co więcej, tylko jedna z tych osób gorzej oceniła gospodarkę WLU8W. Zapewne byłyby to bardzo istotne informacje, gdyby nie fakt bardzo małej liczby (5) badanych respondentów zamieszkałych na Podhalu. Uniemożliwia to wyciąganie daleko idących wniosków. Niemniej nawet tak skromne dane potwierdzają zasadność wprowadzania tej kategorii w tego typu analizach, co postulują również G. Lupp i W. Konold (2008).

Autor podjął też próbę wyjaśnienia przyczyn bardzo dużej rozbieżności w notach przyznawanych fot. 3 i 4 (tab. 12), jednak ponownie nie znalazł większych prawidłowości. Godne wspomnienia jest jedynie, iż wyższość *uprzętniętym wiatrołomom* przyznawały głównie osoby niedostrzegające różnic w sposobie gospodarowania Doliną Chochołowską na tle innych obszarów TPN.

Ostatnią analizą przeprowadzoną przez autora był tzw. histogram konsekwencji odpowiedzi (ryc. 3). Dla każdego rekordu zliczono liczbę not przyznających wyż-

Ryc. 3. Histogram konsekwencji odpowiedzi

– liczba sytuacji, w których respondent przyznał wyższość w parze zdjęciu wykonanemu w obszarze zarządzanym przez WLU8W;
+ liczba sytuacji, w których respondent przyznał wyższość w parze zdjęciu wykonanemu w obszarze zarządzanym przez TPN.

Źródło: opracowanie własne.

szość w parze fotografii z obszaru Doliny Chochołowskiej, zaś w drugiej kolumnie wygenerowano liczbę sytuacji, w których to zdjęcie spoza terenu WLU8W zostało ocenione wyżej. Po odjęciu wartości obu kolumn otrzymano różnicę, stanowiącą wskaźnik konsekwencji odpowiedzi.

Wykreślony histogram sugeruje wyraźnie, iż najwięcej osób albo przyznawała obu zdjęciom w parze takie same noty albo chaotycznie promowała raz obszar WLU8W, a raz pozostałe obszary TPN. Godne zauważenia jest jednak, że znacznie większe grono osób w odniesieniu do kilku par wyżej oceniało fotografie wykonane poza obszarem WLU8W, niż na odwrót. Niemniej ani jeden badany nie przyznał wyższości sposobowi gospodarowania przez TPN w każdej z pięciu par.

DYSKUSJA METODYCZNA

Zastosowana przez autora metoda łączy w sobie wiele wad i zalet. Z jednej strony trudno, aby nieruchome obrazy, prezentujące najczęściej jedynie skutki różnych form gospodarowania w Tatrzańskim Parku Narodowym, w pełni oddawały specyfikę tych działalności. Z drugiej jednak – próba proszenia respondentów o ocenę poszczególnych widoków *in situ* przysparza znacznych trudności technicznych, związanych głównie z transportem stałej grupy osób do interesujących, z punktu widzenia przedmiotu badań, miejsc (Brown, Daniel 1991). Dodatkowo, wręcz niemożliwe wydaje się prowadzenie badań porównawczych metodą *in situ*, gdyż zdolność odtworzenia przez człowieka poprzedniego widoku w innym otoczeniu jest mniej lub bardziej ograniczona (Zimbardo 2004). Także zarzut różnic w jakości technicznej zdjęć związanych np. z innymi warunkami pogodowymi, w jakich zostały one wykonane (Brown, Daniel 1991), natrafia na kontrargument wyraźnie odmiennych odczuć osób obcujących z przyrodą *in situ* w sytuacji słonecznego oraz pochmurnego nieba. Ponadto szereg prac (Shuttleworth 1980, Kellomäki, Savolainen 1984 za: Le Lay i in. 2008, Stewart i in. 1984 za: Brown, Daniel 1991, Zube i in. 1987, Stamps 1990, Hull, Stewart 1992 za: Le Lay i in. 2008) dowodzi, że wyniki badań percepcji krajobrazu prowadzonych metodą analizy zdjęć fotograficznych, nie odbiegają znacznie od tych, do których dane zebrano bezpośrednio w terenie.

Autor jest świadom, że największe zarzuty przy wykorzystaniu tej metody mogą dotyczyć trafności doboru fotografii. Istotnie, analiza informacji kontekstowych udzielanych przez respondentów sugeruje, iż w znacznej mierze nie postrzegali oni fotografii zgodnie z intencjami autora. Należy jednak podkreślić, że m.in.

w ten sposób realizowany był jeden z celów szczegółowych pracy – poznanie stopnia świadomości ekologicznej turystów odwiedzających Dolinę Chochołowską. Fotografie nie były przekłamane – prezentowały wybrane obszary użytkowane (bądź nie) przez WLU8W, zaś w gestii respondentów było już powiązanie ich z realnymi obrazami, które mogli mieć okazję oglądać w terenie. Analizując poszczególne zdjęcia szczegółowo, największą rozbieżność między intencjami autora a odczuciami turystów zanotowano w przypadku pary prezentującej różne zbiorowiska leśne tatrzańkiego regla dolnego. W przypadku fot. 7 znajdujący się w centrum kadru niezwieziony pień wyciętego drzewa sugerował turystom *naturalny* charakter lasu i niewielką ingerencję człowieka w procesy w nim zachodzące. Prawdopodobnie znikoma liczba respondentów zwróciła również uwagę na różnice w składzie gatunkowym drzew na fot. 8, z racji obecności okazałego świerka na pierwszym planie. Niemniej, ponieważ takie właśnie aspekty są typowymi dla turysty odwiedzającego odpowiednio: Dolinę Chochołowską i Dolinę ku Dziurze, autor nie uważa, iż popełnił znaczny błąd metodyczny.

Podobny problem miał miejsce w przypadku ostatniej fotografii. Duże grono turystów postrzeżało podłużne rozcięcie przebiegające w osi szlaku jako *naturalne*. Przymiotnik ten artykułowano nawet podczas oceniania fot. 1 m.in. z racji dużego stopnia zanieczyszczenia błotem składowanych pni.

Drugim problemem, szczególnie zauważalnym podczas analizy wyników, okazały się różnice w kryteriach, jakimi kierowali się respondenci podczas oceny poszczególnych zdjęć. Pomimo wyraźnego zaznaczenia celu badania oraz każdorazowego podkreślania, iż ocenie nie podlega techniczna jakość prezentowanej fotografii, ale jej treść, część turystów wydawała się nie brać tych kwestii pod uwagę, m.in. z tego względu fot. 2 oraz fot. 4 otrzymywały często większą liczbę punktów w skali Likerta z uwagi na większy stopień *uporządkowania* prezentowanych obiektów. Bardzo niekorzystne skutki dla prawidłowej analizy wyników badań przyniosło zrezygnowanie z zadawania pytania: *Spośród zaprezentowanych widoków proszę wybrać te, których nie chciał(a)by Pan/Pani oglądać w parku narodowym*. Przyczyną były kwestie techniczne zaobserwowane już podczas badania – część związana z oceną par zdjęć zajmowała respondentom zdecydowanie najwięcej czasu i dawało się odczuć u nich zmęczenie oraz zniecierpliwienie badaniem, co potwierdza obserwacje R.B. Hull'a i in. (1984) oraz L. Tahvanainena i in. (2001) (za: Prada i in. 2002). Tymczasem, by pytanie miało sens metodyczny oraz by jego wyniki mogły być analizowane w oderwaniu od poprzedniego punktu kwestionariusza, bezzasadne byłoby zadawanie go wraz z prośbą o ocenę atrakcyjności

każdego zdjęcia. Także uproszczenie procedury odpowiedzi na poprzednie pytanie (np. zastąpienie go poleceniem jedynie wybrania atrakcyjniejszego zdjęcia w parze), w znacznym stopniu utrudniłoby analizę statystyczną danych, o czym ostrzegają Y.F. Le Lay i in. (2008). Skutkiem skrócenia wywiadu, jak opisano powyżej, było zebranie ograniczonej ilości informacji w zakresie świadomości ekologicznej turystów oraz utrudnienie analizy pierwszego polecenia, rozszerzając o powyższą kwestię wnioskowanie jedynie pod kątem preferencji wizualnych respondentów.

Ostatnim zarzutem adresowanym do wykorzystanej metody może być nieprobabilistyczny dobór próby (Babbie 2005). Zastosowane przez autora kryterium dostępności badanych nie gwarantuje jej reprezentatywnego charakteru, co w znacznym stopniu ogranicza możliwości analizy statystycznej zebranych wyników. Konieczne jest jednak zaznaczenie, iż w celu uzyskania próby reprezentatywnej należałoby zagwarantować każdej jednostce statystycznej badanej populacji takie samo prawdopodobieństwo trafienia do próby (Babbie 2005). W warunkach prowadzonego badania wydaje się to praktycznie niemożliwe. Należałoby bowiem zewidencjonować wszystkich turystów odwiedzających Dolinę Chochołowską, a następnie losowo wybrać określonej wielkości próbę z uzyskanej już populacji statystycznej. Możliwość dotarcia z badaniem do tak wyselekcjonowanej grupy stanowi odrębny, niemniej istotny problem. Reasumując, zastosowana przez autora technika doboru próby wydaje się być najwłaściwsza w kontekście skali i potrzeb prowadzonych badań.

DYSKUSJA WYNIKÓW I WNIOSKI

Niezwykłe rozbieżne dane zebrane podczas wywiadu kwestionariuszowego skłaniają do refleksji, czy zasadne jest formułowanie na ich podstawie wniosków stanowiących jakiegokolwiek wytyczne dla późniejszych działań. Pomocna w tym zakresie okazuje się analiza informacji kontekstowych uzyskiwanych od respondentów podczas wypełniania kwestionariusza. Wyjaśniały one często, jaką logiką kierowali się turyści podczas udzielania odpowiedzi na poszczególne pytania. Dla przykładu, fakt niewielkiej korelacji między spostrzeganiem różnic w sposobie gospodarowania na niekorzyść Doliny Chochołowskiej a dostrzeganiem konieczności wprowadzenia weń zmian nie należy arbitralnie przypisywać chaotycznemu i nieprzemyślanemu charakterowi udzielanych odpowiedzi. Jeden z respondentów

wyartykułował na przykład, iż jest zwolennikiem kompromisu pomiędzy ochroną przyrody a interesami lokalnej ludności i choć dostrzega, że *przyroda na tym traci*, dopuszcza taką formę gospodarowania na relatywnie niewielkim obszarze TPN.

Należy także wziąć pod uwagę, iż spora grupa turystów postrzega sposób gospodarowania Doliną Chochołowską przez pryzmat jej przystosowania do potrzeb turystów. Autor nie widzi w tym niczego złego, wszak taki punkt widzenia dotyczy jednego z głównych celów istnienia parków narodowych. Ambiwalencja potrzeby turystów/potrzeby ochrony przyrody często wpływała na wybór przez respondentów odpowiedzi: *trudno powiedzieć* w przypadku dwóch ostatnich pytań części drugiej. Niektórzy twierdzili wręcz, że odmienny charakter zagospodarowania turystycznego Doliny Chochołowskiej wpływa korzystnie na odbiór całego Parku z racji większej różnorodności dopuszczonych form rekreacji (chodzi tu głównie o możliwość poruszania się na rowerach). Podobną przyczynę należy upatrywać w bardzo wysokim współczynniku zmienności ocen dla fot. 6. Choć duża grupa turystów dostrzega negatywny wpływ na środowisko „pociągu Rakoń”, zapisano wiele wypowiedzi sugerujących, iż mimo to jest on potrzebnym środkiem transportu, szczególnie dla ludzi starszych. Podkreślano kwestię różnicy cen między transportem tramwajem konnym (ok. 20 zł/os.), a „pociągiem Rakoń” (4 zł/os.). Są to argumenty, których nie wolno pomijać.

Informacje kontekstowe uzyskane od turystów przyczyniły się również do rozszerzenia spectrum zainteresowań autora w zakresie badanego problemu. Dwóch respondentów zwróciło np. uwagę na fakt nieopróżniania śmietników na terenie Doliny Chochołowskiej, zaś jeden – niesprzątania końskich odchodów ze szlaku dopuszczonego do transportu dorożkami.

Prawidłową interpretację ocen, uzyskanych w parze zdjęć prezentującej różne zbiorowiska leśnej zapewnia konfrontacja tych wyników ze spostrzeżeniami innych badaczy. Dowiedziono, iż wyżej oceniane są zbiorowiska dojrzałe (Schroeder, Daniel 1981, Brunson, Shelby 1991, O’Leary i in. 1998 za: Janeczko 2008), przy czym wyznacznikiem tego faktu bywa obecność podrostów i podszytu (Kellomäki, Sovolainen 1984 za: Janeczko 2008), co cechuje fot. 8, w przeciwieństwie do fot. 7. Ponadto, opierając się na wnioskach R.S. Urlicha (1986), T.C. Browna, T.C. Daniela (1986), R.G. Ribęgo (1989) i F.S. Jansena (1993, za: Janeczko 2008), niższa ocena dla zdjęcia z Doliny Chochołowskiej mogła wynikać z obecności ściętego drzewa w centrum kadru. Z kolei fakt lepszego postrzegania wielogatunkowych lasów mieszanych i liściastych w porównaniu z iglastymi potwierdzili już S. Kellomäki i R. Savolainen (1984) oraz F.S. Jansen (1993). Ostatnia z wymienionych prac

dowodzi również, iż preferowane są zbiorowiska o charakterze parkowym, tymczasem kilkakrotnie tak właśnie określono treść fot. 8.

Zdarzały się oczywiście przypadki, w których wypowiedzi kontekstowe respondentów sugerowały ich niską świadomość ekologiczną. Szczególnie widoczne było to podczas oceniania drugiej pary zdjęć. Znaczna liczba ankietowanych artykułowała wtedy pogląd, iż fot. 3 prezentuje wiatrołom *jeszcze* nieuprzątnięty, zaś fot. 4 – *już* uprzątnięty. Reasumując, pomimo ogólnie niskiej świadomości turystów w zakresie wpływu sposobu gospodarowania WLU8W na środowisko przyrodnicze Doliny Chochołowskiej, należy pamiętać o 17-procentowej grupie odwiedzających, dostrzegających problem. Dodatkowo, znamienne wydaje się, iż pomimo faktu nieuświadomienia sobie konfliktu przez tak dużą grupę osób, zbiorcze porównywanie ocen przypisanych poszczególnym zdjęciom dla każdej pary wykazało wyższość treści fotografii, wykonanej poza obszarem WLU8W. Autor dostrzega jednak konieczność przeprowadzenia dalszych badań w tym zakresie (być może na szerszą skalę) oraz skonfrontowania ich wyników z ocenami grup eksperckich w celu jak najmniejszego zafałszowania rezultatów przez ewentualne błędy metodyczne.

LITERATURA

- Adamczyk M.J., 1995, *Fenomen Podhala*, [w:] M.J. Adamczyk, P. Skawiński, T. Zięba, J. Babicz (red.), *Tatrzańska Wspólnota Leśna w Witowie*, Podhalańskie Tow. Przyjaciół Nauk, Nowy Targ, 9–140.
- Babbie E., 2005, *Badania społeczne w praktyce*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Bicz na Park*, 1999, „Gazeta Krakowska–Gazeta Małopolska”, 3–5 IV.
- Brown T.C., Daniel T.C., 1986, *Predicting scenic beauty of timber stands*, *Forest Science*, 32, 2, 471–487.
- Brown T.C., Daniel T.C., 1991, *Landscape aesthetics of riparian environments: relationship of flow quantity to scenic quality along a wild and scenic river*, *Water Resources Research*, 27, 1787–1795.
- Brunson M., Shelby B., 1992, *Assessing recreational and scenic quality*, *Journal of Forestry*, 3741.
- Caring for the Earth: A strategy for sustainable living*, 1991, IUCN, UNEP, WWF, Gland, Switzerland.
- Chmiel J., 1982, *Zasady kulturowego wypasu owiec i krów w Tatrzańskim Parku Narodowym*, Maszynopis Dyrekcji TPN.

- Chmiel J., 1996, *Kulturowy wypas owiec i krów w Tatrzańskim Parku Narodowym*, [w:] Z. Krzan (red.), *Przyroda Tatrzańskiego Parku Narodowego a człowiek*, t. III, Wpływ człowieka, TPN, PTPNoZ/o. Kraków, Kraków-Zakopane, 86–89.
- Colchester M., 2003, *Salvaging nature: Indigenous people, protected areas and biodiversity conservation*, WRM, FPP, Montevideo.
- Czubernat S., Marchlewski A., 2005, *Turystyka w wysokogórskim środowisku Polskich Tatr*, [w:] Z. Ładygin, B. Chovancowa (red.), *Monitoring ruchu turystycznego w Tatrach 5–7 sierpnia 2004*, Wyd. TPN, Zakopane, 43–49.
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz.U. L 206 z 22.07.1992, s. 7).
- Gaździcka E., Gaździcki A., Filipczak K., Uchman A., 2009, *Płaszczowina regłowa górna (choczańska) między Doliną Lejową a Doliną Chochołowską w Tatrach*, *Przeegl. Geol.*, 57, 1, 56–63.
- Głazek J., Grodzicki J., Rudnicki J., Wójcik Z., 1979, *Kras tatrzański*, *Przeegl. Geol.*, 7, 337–381.
- Grabowski T., Marmuszewski S., 1985, *Świadomość ekologiczna górali i ich postawy wobec Tatrzańskiego Parku Narodowego*, *Studia Socjologiczne*, 1, 241–258.
- Guidelines for Protected Area Management Categories*, 1991, IUCN Commission on National Parks and Protected Areas, IUCN, Gland, Switzerland, 83.
- Hull R.B., Stewart W.P., 1992, *Validity of photobased scenic beauty judgments*, *Journal of Environmental Psychology*, 12, 101–114.
- Hull R.B., Buhyoff G.J., Daniel T.C., 1984, *Measurement of Scenic Beauty: The Law of Comparative Judgment and Scenic Beauty Estimation Procedures*, *Forest Science*, 30, 4, 1084–1096.
- Jakuczun H., 1978a, *Osobliwości florystyczne Siwiańskich Turni w Tatrzańskim Parku Narodowym*, *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, 17, 5, 3–10.
- Jakuczun H., 1978b, *Nowe stanowisko obuwnika pospolitego *Cypripedium calceolus* L. w Tatrzańskim Parku Narodowym*, *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, 34, 3, 59–62.
- Janeczko E., 2008, *Możliwości kształtowania krajobrazu leśnego w kontekście potrzeb i oczekiwań społeczeństwa*, *Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej*, 10, 3, 130–138.
- Jensen F.S., 1993, *Landscape managers' and politicians' perception of the forest and landscape preferences of the population*, *Forest & Landscape Research*, 1, 79–93.
- Kellomäki S., Savolainen R., 1984, *The scenic value of forest landscape as assessed in the field and the laboratory*, *Landscape Planning*, 11, 2, 97–107.
- Klimaszewski M., 1988, *Rzeźba Tatr Polskich*, Wyd. PWN, Warszawa.
- Komornicki J., 1974, *Jodła *Abies alba* Mill.*, *Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej*, 3, 141–167.

- Kotański Z., 1973, *Upper and middle subalpine nappes in the Tatra Mts*, Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, Série des Sciences de la Terre, 21, 75–83.
- Królikowska K., 2007, *Konflikty społeczne w polskich parkach narodowych*, Oficyna Wyd. Impuls, Kraków.
- Krzan Z., Mączka T., Pęksa M., Zięba F., 2006, *Aktywna ochrona ekosystemów, siedlisk i gatunków w Tatrzańskim Parku Narodowym*, [w:] Z. Krzan (red.), *Tatrzański Park Narodowy na tle innych górskich terenów chronionych*, t. III, Człowiek i środowisko, TPN, PTPNoZ/o. Kraków–Zakopane, 25–28.
- Krzemień K., 1991, *Dynamika wysokogórskiego systemu fluwialnego na przykładzie Tatr Zachodnich*, Rozprawy hab. UJ, 215, Kraków.
- Krzysiak J., 1959, *Geneza powstania Wspólnoty Leśnej w Witowie*, Maszynopis w Archiwum Wspólnoty Leśnej w Witowie, Witów.
- Kuciel H., 1993, *Szafran spiski – warunki występowania i zagrożenia*, [w:] W. Cichocki (red.), *Ochrona Tatr w obliczu zagrożeń*, Referaty z sesji popularno-naukowej *Zanim zginą sasanki* 5–7 czerwca 1993, Zakopane, 33–41.
- Kucina W., 2007, *Konflikt społeczny na tle własności gruntów w Tatrzańskim Parku Narodowym*, Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica, 8, 185–210.
- Kulig L., 1959, *Hodowla lasu w górach*, Warszawa.
- Le Lay Y-F., Piegay H., Gregory K., Chin A., Doledec S., Eloşegi A., Mutz M., Wyżga B., Zawiejka J., 2008, *Variations in cross-cultural perception of riverscapes in relation to in-channel wood*, Transactions of the Institute of British Geographers, 33, 2, 268–287.
- Lupp G., Konold W., 2008, *Landscape preferences and perception in Mueritz National Park (Germany)*, [w:] A. Raschi, S. Trampetti (red.), *Management for protection and sustainable development*, The 4th International Conference on Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas, MMV 4th, Montecatini Terme, 463–464.
- Ladygin Z., 2009, *Parkowa arytmetyka*, Biuletyn TPN, 4, 4–6.
- Majerczyk K., 1982, *Historia i dzień dzisiejszy lasów Wspólnoty Leśnej Ośmiu Wsi w Witowie k. Zakopanego*, [w:] T. Szczepanek (red.), *Problemy rolniczo-leśne województwa nowosądeckiego*, Podhalańskie Tow. Przyjaciół Nauk w Nowym Targu, Nowy Targ–Zakopane, 213–237.
- McNeely J.A., 1994, *Lessons From the Past: Forests and Biodiversity*, Biodiversity and Conservation, 3, 3–20.
- Michalik A., 1985, *Geologia*, [w:] K. Trafas (red.), *Atlas Tatrzańskiego Parku Narodowego*, TPN, TPNNoZ o/Kraków, Zakopane-Kraków.
- Mirek Z., 1992, *Threats to the natural environment in the Polish Tatra Mountains*, Mountain Research and Development, 12, 2, 193–203.

- Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H., 2008, *Czerwona księga Karpat Polskich*, Wyd. PAN Inst. Botaniki, Kraków.
- Myczkowski S., 1964, *Struktura i ekologia zespołu świerka (Piceetum tatricum) u górnej granicy zasięgu w Tatrzańskim Parku Narodowym w dolinach Stawów Gąsienicowych i Pańszczyzy*, *Ochrona Przyrody*, 30, 51–105.
- Myczkowski S., 1975, *Buk Fagus sylvatica L.*, [w:] S. Myczkowski (red.), *Rodzime drzewa Tatr*, *Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej PAN*, 4, 131–150.
- Myczkowski S., Feliksik E., Słodyczka S., 1975, *Świerk Picea excelsa Link*, *Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej*, 4, 195–220.
- Myczkowski S., Lesiński J., 1974, *Rozsiedlanie rodzimych gatunków drzew tatrzańskich*, *Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej*, 3, 13–70.
- Nyka J., 2009, *Tatry Polskie – przewodnik*, Wyd. Trawers, Latchorzew.
- O’Leary T.N., McCormack A. G., Clinch J. P., 1998, *Tourists’ perceptions of forestry in the Irish landscape: an initial study*, *For. & Landscape Research*, 1, 473–490.
- Partyka J., 1990, *Ogólna charakterystyka Ojcowskiego Parku Narodowego – presje i zagrożenia*, *Prądnik*, 1, 19–25.
- Passendorfer E., 1983, *Jak powstały Tatry*, Wyd. Geol., Warszawa.
- Piękoś-Mirkowa H., Mirek Z., 1996, *Zbiorowiska roślinne*, [w:] Z. Mirek (red.), *Przyroda Tatrzańskiego Parku Narodowego*, TPN, Kraków–Zakopane, 237–274.
- Pimbert M.P., Pretty J.N., 2005, *Parks, people and professionals – an international assessment for resource management, policy and research*, UNRISD-IIED-WWFN discussion paper 57, Geneva, 65.
- Prada A., González M., Vázquez M.X., Soliño M., 2002, *Social preferences for management of rural forests in the Iberian Atlantic Region*, 10th European Association of Agricultural Economists Congress *Exploring diversity in the European Agri-Food System*, Zaragoza, August 28–31, 16.
- Projekt Planu Ochrony Tatrzańskiego Parku Narodowego: Załączniki do rozporządzenia Ministra Środowiska*, 2009, Zakopane, 70.
- Ribe R.G., 1989, *A general model for understanding the perception of scenic beauty in northern hardwood forests*, *Landscape Journal*, 86–101.
- Rogalski R., 1984, *Badania znacznikowe przepływów podziemnych w Dolinie Chochołowskiej w polskich Tatrach Zachodnich*, *Przeł. Geol.*, 32, 4, 223–228.
- Schroeder H.W., Daniel T.C., 1981, *Progress in predicting the perceived scenic beauty of forest landscapes*, *Forest Science*, 27, 1, 71–80.
- Shuttleworth S., 1980, *The use of photographs as an environment presentation medium in landscape studies*, *Journal of Environmental Management*, 11, 61–76.

- Skawiński P., 1996, *Gospodarka leśna przed i po utworzeniu TPN; osiągnięcia, porażki, kontrowersje*, [w:] Z. Krzan (red.), *Przyroda TPN a człowiek*, t. III, Wpływ człowieka TPN, PTPNiZ o/ Kraków, Kraków-Zakopane.
- Skawiński P., Zięba T., Babicz J., 1995, *Wybrane zagadnienia i materiały*, [w:] M.J. Adamczyk, P. Skawiński, T. Zięba, J. Babicz, *Tatrzańska Wspólnota Leśna w Witowie*, Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Nowy Targ, 141–188.
- Stamps A.E., 1990, *Use of photographs to simulate environments: a meta-analysis*, *Perceptual and Motor Skills*, 71, 907–913.
- Stewart T.R., Middleton P., Downton M., Ely D., 1984, *Judgments of photographs vs. Field observations in studies of perception and judgment of the visual environment*, *Journal Environmental Psychology*, 4, 283–302.
- Tahvanainen L., Tyrväinen L., Ihalainen M., Vuorela N., Kolehmainen O., 2001, *Forest Management and Public Perceptions, Visual versus Verbal Information*, *Landscape and Urban Planning*, 53, 53–70.
- Uchwała nr 415/60 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 1960 r. w sprawie uregulowania stosunków własnościowych na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego.*
- Ulrich R.S., 1986, *Human response to vegetation and landscapes*, *Landscape and Urban Planning*, 13, 29–44.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880, ze zm.).*
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1949 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 1949 nr 25 poz. 180).*
- Wit K., Ziemońska Z., 1960, *Hydrografia Tatr Zachodnich: objaśnienia do mapy hydrograficznej Tatry Zachodnie 1 : 50 000*, IG PAN, Kraków.
- Zimbardo P.G., 2004, *Psychologia i życie*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Zube E.H., Simcox D.E., Law C.S., 1987, *Perceptual landscape simulations: history and prospect*, *Landscape Journal*, 6, 62–80.

Źródła internetowe

- Geoportal Tatry: <http://www.geoportaltatry.pl/portal/> (odczyt: 11.01.2011).
- Wrota Małopolski: <http://mapy.wrotamalopolski.pl/wrotamalopolski.htm> (odczyt: 01.01.2011).
- Wspólnota Leśna 8 Wsi: <http://www.wspolnotalesna8wsi.pl/informacje/60013/arttykul/763/0> (odczyt: 10.06.2009).